

Araştırma / Original article**Benlik Kuramı Ölçeğinin Türkçe sürümünün geçerlilik ve güvenilirlik çalışması**Yasemin YAVUZER,¹ Zeynep KARATAŞ,² Betül POLAT DEMİR³**ÖZ**

Amaç: Bu çalışmada bireylerin çeşitli yaşam alanlarında kendilerini algılayışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiş Benlik Kuramı Ölçeğinin Türk üniversite öğrencilerinden oluşan bir örneklemede geçerlilik ve güvenilirliğini incelemek amaçlanmıştır. **Yöntem:** Ölçeğin dil eşdeğerliliği analizi için 30 İngilizce öğretmenliği 4. sınıf öğrencisine önce İngilizce formu, üç hafta sonra da Türkçe formu uygulanmıştır. Ölçeğin çeviri açısından paralelliğinin sağlandığı ve dil geçerliliğinin olduğu görülmüştür. Daha sonra ölçek 426 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Ölçeğin psikometrik özellikleri açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi, ölçüt bağımlı geçerlilik, testi yarılama yöntemleriyle ve alfa katsayısı hesaplanarak incelenmiştir. Ölçüt bağımlı geçerlilik için Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. **Bulgular:** Açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre 36 maddelik ölçeğin Türkçe formunun dokuz alt ölçekten oluştuğu ve toplam varyansın %55.98'ini açıkladığı görülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi sonucu Benlik Kuramı Ölçeğinin 36 maddeli ve dokuz faktörlü yapısının Türk öğrencilerinden elde edilen verilerde doğrulandığı söylenebilir. Alt boyutlarda en düşük alfa katsayısı 0.52, ölçeğin tamamından elde edilen alfa katsayısı 0.84 ve test yarılama yöntemiyle hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0.79 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe formunun madde-toplam korelasyon katsayılarının 0.30-0.78 arasında olduğu bulunmuştur. Benlik Kuramı Ölçeği ve alt ölçeklerinin tamamı ile Pozitif Duygular ve Benlik Saygısı Ölçeği arasında pozitif yönde, Negatif Duygular ve Beck Depresyon Ölçeği arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, üniversite öğrencilerinin genellikle olumlu benlik kuramlarına sahip oldukları söylenebilir. Kadınların Benlik Kuramı Ölçeği toplam puanları ile akademik başarı, kişilik ve aile ilişkileri alt ölçek puanları erkeklere göre daha yüksektir. **Sonuç:** Analiz sonuçlarına dayalı olarak, ölçeğin Türk üniversite öğrencilerinin çeşitli yaşam alanlarında kendilerini algılayışlarını ölçebileceğine karar verilmiştir. (*Anadolu Psikiyatri Derg* 2017; 18(2):161-168)

Anahtar sözcükler: Benlik, benlik kuramı, faktör analizi, geçerlilik, güvenilirlik

Validity and reliability study of Turkish version of the Self Theory Scale**ABSTRACT**

Objective: The purpose of this study was to determine the validity and reliability of Self Theory Scale in Turkish society. For this purpose was analyzed in Turkish candidate teacher the validity and reliability of the Turkish form of the Self-Theory Scale. **Methods:** English form of the scale was applied to 30 candidate teacher studying in grade 4th English Teaching from Mehmet Akif Ersoy University Faculty of Education. The same group was given the Turkish version of the scale three week later. High level of correlation was observed between the scores obtained from the English and Turkish form. The scale was applied to the study group (426 students) by the researchers in accord with the principles of volunteering. The psychometric properties of scale were investigated by exploratory

¹ Doç. Dr., Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD; ³ Arş. Gör., Ölçme ve Değerlendirme ABD, Niğde

² Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, Burdur

Yazışma adresi / Correspondence address:

Doç. Dr., Yasemin YAVUZER, Ömer Halisdemir Ün. Eğitim Fak. PDR ABD, Derbent Yerleşkesi, 51200 Niğde

E-posta: yyavuzer@hotmail.com

Geliş tarihi: 12.04.2016, **Kabul tarihi:** 17.10.2016, **doi:** 10.5455/apd.225786

factor analysis, confirmatory factor analysis, criterion related validity, and half split methods. The Positive and Negative Affect Schedule, The Beck Depression Inventory and The Coopersmith Self Esteem Inventory were used for criterion related validity. **Results:** According to the exploratory factor analysis, it was revealed that the Turkish form of the scale had nine subscales with the 36 items, and the total amount of variance explained by all of the nine factors was 55.98%. As a result of the confirmatory factor analysis, 36 items and nine subscales were concluded to be suitable for the Turkish sample. The lowest Cronbach's alpha coefficient was 0.52 for a subscale of the scale and all of the 36 items was 0.84. It was found half split reliability as 0.79. It was determined that the item total correlation coefficients of the subscales varied between 0.30 and 0.78. The findings showed that there was moderately positive correlations between the Self Theory Scale (and subscales) and Positive Affect and Coopersmith Self Esteem Inventory scores and negative correlations between Self-Theory Scale and Negative Affect and Beck Depression Inventory scores. In addition, university students usually said that they have a positive self-theory. Women's Self Theory Scale total scores and academic achievement, personality and family relations subscales scores are higher than the male. **Conclusion:** Based on the analysis results, it was decided that the scale can measure positive and negative perceptions of themselves of Turkish university students across a variety of life domains. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2017; 18(2):161-168)

Keywords: self, self-theory, factor analysis, validity, reliability

GİRİŞ

Psikolojide benlik konusunun ele alınışı W. James'le başlamıştır. James, benliğin bilen ben ve bilinen ben olmak üzere iki boyuttan oluştuğunu ileri sürmüştür. Bu yapı içinde 'bilen benlik' özne (I), 'bilinen benlik' ise nesnedir (me). Bilimin konusunun nesne niteliğinde olması gerektiği için, psikolojinin konusu olabilecek benlik, bilinen benlik alanıdır.¹ Bilinen ben maddi (bireyin bedeni, giyecekleri, evi, malı-mülkü gibi maddesel özellikleri içerir), toplumsal (toplumsal rolleri kadar toplumsal benliğe sahiptir) ve manevi/duygusal (bireyin duygu ve arzularını içerir) öğelerden oluşmaktadır.¹⁻³ Dolayısıyla James, insanların birçok benliğe sahip olduğu düşüncesinin öncülüğünü yapmıştır.¹

Benlik kuramı

Psikolojiye James tarafından kazandırılan benlik kavramı, hemen hemen tüm önemli yaklaşımların temel kavramları arasında yerini almıştır. İnsancıl yaklaşımın öncülerinden Rogers'a göre, insanlar büyüdükçe ve dünyayı tanıdıkça yaşantılarının bir kısmını 'benim' olarak etiketlerler. Kişinin 'benim' olarak algıladığı tüm yaşantıları ve buna yüklediği değerler benlik kavramı olarak ortaya çıkmaktadır.⁴ Bilişsel yaklaşıma göre, benlik kavramı bireyin kendisi ile ilgili algılamalarının, kişisel yüklemelerinin, geçmiş yaşantılarının, gelecekle ilgili hedeflerinin, toplumsal rollerinin onun zihninde temsil edilidir.^{5,6} Sembolik etkileşimci yaklaşıma göre, kişilerarası etkileşim, hatta daha geniş bir bakış açısı ile dünya herkesin kendi rolünü oynadığı bir tiyatro sahnesi gibidir. Bireyler toplumsal etkileşim içinde karşılıklıdaki kişilerde istedikleri izlenimi oluşturabilmek için çeşitli roller oynamak zorunda kalmakta ve maskeler kullanmaktadırlar. Bu maskeler kişi için birer benlik haline gelmekte-

dir.¹ Günümüzde sosyal psikologlarının çoğu bu görüşe dayanarak bireyin toplumdaki rolleri kadar benliğinin olduğunu kabul etmektedirler.¹ Literatürde benliğin bir kuram olduğu ve bireyin yaşantıları yoluyla doğrulanmaya çalışıldığı öne sürülmüştür. Bu görüşe göre, benlik geniş bir kavramsal sistem içinde, hiyerarşik olarak organize edilmiş kavramları içeren, iç tutarlılığı olan bir alt sistemdir ve bedensel, toplumsal, manevi benlik gibi farklı görgül benlikleri içerir.⁷ Özetle benlik kavramı, kişinin kendisi hakkında sahip olduğu bir dizi imge olarak tanımlanmaktadır. Bu çoklu benlik imgeleri, çoğunlukla değişmemeye yatkın karmaşık bir benlik kuramının bileşenleridir.⁸

Benlik kuramının ölçülmesi

Benlik kuramı, bireyleri kavramsallaştırmada ve güçlü yönleri belirlemede önemli bir rol oynayabilir. Bu nedenle, çeşitli ölçekler geliştirilmiştir ve bu ölçeklerden bazılarının da Türkçe uyarlama çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar üç grupta toplanabilir. Birinci grupta çocuklar için geliştirilen ve Türkçe uyarlaması yapılmış ölçekler yer almaktadır. Çocukların kendilerine yönelik düşünce, duygu ve tutumlarını değerlendirmeyi amaçlayan ve altı boyuttan oluşan Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği^{9,10} bu ölçeklerden biridir. İkinci grupta ergenler için geliştirilen ve Türkçe uyarlaması yapılmış ölçekler yer almaktadır. Ergenler için Benlik Algısı Profili,¹¹ dokuz boyuttan (eğitsel, atletik ve mesleki yeterlilik, toplumsal kabul, fiziksel görünüm, romantik ileti, davranışsal idare, yakın arkadaşlık ve genel özdeğer) oluşmaktadır. Diğer bir ölçek 11 boyutlu Offer Benlik İmgesi Ölçeğidir.¹² Üçüncü grupta üniversite öğrencileri için geliştirilen ve Türkçe uyarlaması yapılmış ölçekler yer almaktadır. Bu ölçeklerden biri 11 boyuttan (sağlık, eşgüdüm, fiziksel aktivite, beden yağı, spor yeteneği, genel

fiziksel yeterlilik, görünüm, kuvvet, kendine güven, esneklik ve dayanıklılık) oluşan Fiziksel Olarak Kendini Tanımlama Ölçeğidir.¹³ Bu grupta yer alan diğer ölçekler, İdeal ve Gerçek Benlik Kavramı Ölçeği¹⁴ ve Cinsel Benlik Şeması Ölçeğidir.¹⁵ Türkiye'de benlik kavramı ile ilgili ölçek geliştirme çalışmalarına bakıldığında, ilk göze çarpan ölçek Kuzgun¹⁶ tarafından geliştirilen ve 16 özelliği ölçen Akademik Benlik Kavramı Ölçeğidir. Diğer bazı ölçekler ise Profesyonel Benlik Kavramı Ölçeği,¹⁷ Sanat Benlik Kavramı Ölçeğidir.¹⁸ Bu çalışmanın amacı, Berg ve Snyder¹⁹ tarafından geliştirilen Benlik Kuramı Ölçeğinin Türk üniversite öğrencilerinden oluşan bir örneklemede geçerlilik ve güvenilirliğini incelemektir. Yukarıdaki açıklamalarda da görüldüğü gibi, Türkiye'de yetişkin örnekleminde geliştirilen veya uyarlaması yapılan benlik ile ilgili ölçekler, benliğin fiziksel, cinsel veya akademik gibi yalnız bir boyutuna odaklanmakta kişinin bir benlik teorisi geliştirdiği yaşam alanlarının tamamını dikkate alan bilgi sağlamamaktadır. Bu çalışmada Türkçe uyarlaması amaçlanan Benlik Kuramı Ölçeğinin (BKÖ) temel yapısı, insanların benlik teorilerinin 10 yaşam alanı karşısında kendilerini algılayışlarına dayanmaktadır. Dolayısıyla Türkçe uyarlaması yapılan BKÖ'nün çeşitli yaşam alanlarında bireyin kendini algılayışı ile ilişkili araştırmalar açısından önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Katılımcılar

BKÖ'nün dil geçerliliği için çalışma grubunu Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Bölümü 4. sınıfta öğrenim gören 30 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilerin %50'si (s=15) kadın ve %50'si (s=15) erkektir. Özgün ölçeğin geliştirilme çalışmasında üniversite öğrencilerinden veri toplandığı için bu çalışmada da aynı yol izlenmiştir. Açıklayıcı faktör analizi için BKÖ öncelikle 370 (210 kadın, 160 erkek) üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Daha sonra doğrulayıcı faktör analizi, ölçüt geçerliliği ve güvenilirlik analizleri için 426 Türk üniversite öğrencisinden veri elde edilmiştir. Toplam 426 katılımcının %50.7'si (s=216) kadın ve %49.3'ü (s=210) erkektir. Yaşları 18-28 (20.85±1.77) arasında değişmektedir.

Veri toplama araçları

Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (PNDÖ): Watson ve arkadaşları²⁰ tarafından geliştirilen PNDÖ pozitif (PD, 10 madde) ve negatif (ND, 10 madde) duygu anlatımları içeren 20 maddelik bir

ölçektir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Gençöz²¹ tarafından yapılmıştır. Her maddesi 1 (Çok veya hiç) ile 5 (Çok fazla) arasında derecelendirilmektedir. Pozitif ve negatif alt ölçeklerden alınan en düşük puan 10, en yüksek puan 50'dir. Ölçeğin uyarlama çalışmasında, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ND için 0.83, PD için 0.86 bulunmuştur.

Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ): Beck ve arkadaşları tarafından geliştirilen, Türkçe uyarlaması Hisli²² tarafından yapılan ölçek 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin dört alt boyutu (performansta bozulma, kişinin kendine yönelik olumsuz duyguları, somatik rahatsızlıklar, suçluluk duyguları) vardır. Bu çalışmada toplam puanlar kullanılmıştır. Savaşır ve Şahin,¹² ölçeğin yarıya bölme güvenilirlik katsayısını 0.74, ölçüt bağıntılı geçerliliğin ise 0.63 olarak bulmuşlardır. Bu araştırmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.87 olarak bulunmuştur.

Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği (CBSÖ): Coopersmith tarafından geliştirilen, Turan ve Tufan²³ tarafından Türkçeye uyarlanan CBSÖ'nün kısa formu 25 maddeden oluşmakta ve genel özsaygıya ilişkin toplam bir puan elde edilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan bireylerin benlik saygısının yüksek olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçeğin birer yıl arayla yapılan iki ayrı Türkçe uyarlama çalışmasında test-tekrar test güvenilirliği 0.65 ve 0.76 olarak saptanmıştır. Bu araştırmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.77 olarak bulunmuştur.

Benlik Kuramı Ölçeği (BKÖ): Berg ve Snyder¹⁹ tarafından bireylerin çeşitli yaşam alanları karşısında kendilerini algılayışlarını ölçme amacıyla geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçek, fiziksel görünüm (FG), fiziksel sağlık (FS), zeka (Z), akademik başarı (AB), mesleksi başarı (MB), serbest zaman etkinlikleri (SZE), kişilik (K), aile ilişkileri (Aİ), yakın ilişkiler (Yİ) ve arkadaşlık (ARK) olmak üzere 10 boyuttan oluşmuştur. Ölçeğin, 10 yaşam alanı karşısında bireyin pozitif ve negatif algılarını değerlendiren 40 maddesi vardır. Ölçek maddeleri, (1) hiç doğru değil ve (9) tamamen doğru biçiminde dokuzlu Likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçeğin psikometrik özellikleri 162 (65 erkek ve 97 kadın) üniversite öğrencisinden alınan veriler üzerinden test edilmiştir.¹⁹ Maddelerin faktör yükleri 0.35-0.88 arasında değişmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.85 olarak bulunmuştur. Alt boyutların iç tutarlılık katsayıları 0.59-0.79 arasında bulunmuştur. Ayrıca, test-tekrar test güvenilirliği için ilk uygulamadan altı hafta sonra aynı gruba tekrar uygulanmış ve ölçeğin tamamı için iki uygulama

arasındaki korelasyon katsayısı 0.70, alt ölçekler için 0.36-0.83 arasında bulunmuştur.¹⁹ Alt ölçeklerden elde edilen puan ile ölçeğin tümünden elde edilen puan arasındaki korelasyon katsayıları 0.14-0.72 arasında değişmektedir. BKÖ ile benzer ölçekler arasındaki korelasyon katsayıları BDÖ ile -0.41, Öz-Yeterlik Ölçeği ile 0.49, Benlik Saygısı Ölçeği ile 0.43, PD ile 0.30 ve ND ile -0.22 olarak bulunmuştur.¹⁹

İşlem

Özgün formu İngilizce olan BKÖ'nün Türkçeye uyarlanabilmesi için Berg ile yazışma yapılmış ve gerekli izin alınmıştır. Ölçek bir konu alanı uzmanı akademisyen ve bir dilbilimci tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Daha sonra bu çeviriler bir araya getirilerek karşılaştırılmış ve farklılık gösteren anlatımlar çeviri yapan kişiler ile görüşülerek ortak bir cümle haline getirilmiştir. Daha sonra ölçeğin elde edilen Türkçe formu bir konu alanı uzmanı akademisyen ve bir dilbilimci tarafından yeniden İngilizceye çevrilmiştir. Ölçeğin özgün formu ile yeniden İngilizceye çevrilmiş hali öncekinden farklı iki akademisyen tarafından her maddenin Türkçeye uygunluğu açısından incelenerek tartışılmış ve gerekli değişiklikler yapılmıştır. Bu toplantının sonunda, ölçeğin (1) hiç doğru değil (2) nadiren doğru, (3) arada sırada doğru, (4) sık sık doğru, (5) her zaman doğru şeklinde beşli derecelendirme kullanılarak çalışma grubuna uygulanmasına karar verilmiştir. Daha sonra BKÖ'nün dil geçerliliği için 30 Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği 4. sınıf öğrencisine önce ölçeğin İngilizce formu, üç hafta sonra da ölçeğin Türkçe formu uygulanmıştır. Bu uygulamada iki ölçekte de beşli derecelendirme kullanılmıştır. Üç hafta ara ile uygulanan her iki ölçekten alınan puanlar arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki ($r=0.76$, $p<0.001$) bulunmuştur. Bulunan korelasyon katsayısı ve uzman görüşleri dikkate alınarak, ölçeğin çeviri açısından paralellüğünün sağlandığı ve dil geçerliliğinin olduğu kabul edilmiştir. Niğde ve Mehmet Akif Ersoy Üniversitelerinden izin alındıktan sonra ölçekler araştırmacılar tarafından gönüllü öğrencilere uygulanmıştır. Katılımcılara yaklaşık 25-30 dakika süren bir oturum sırasında BKÖ ile birlikte diğer ölçekler paket halinde verilmiştir.

Verilerin analizi

Analizden önce verilerin normal dağılıma uygunluğu çarpıklık ve basıklık değerleri incelenerek test edilmiştir. BKÖ ve tüm alt boyutlarından elde edilen puanların çarpıklık değerleri -0.10 ile -0.84 arasında, basıklık değerleri -0.28 ile 0.91 arasında değişmektedir. Verilerin analizinde

SPSS 18 ve LISREL 8.7 programı kullanılmıştır. Ayrıca, bir işte çalışan öğrenci sayısının azlığı nedeniyle ölçeğin mesleksi başarı (MB) boyutu (4 madde) analize katılmamış, işlemler 36 madde ve dokuz alt ölçek üzerinden yapılmıştır. BKÖ'nün yapı geçerliliğine kanıt sağlamak amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ile Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) farklı örneklemeler üzerinde yapılmıştır. Öncelikle AFA ile Türk öğrencilerinden elde edilen verilerde ölçeğin dokuz faktörlü yapısının ortaya konulup konulmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. AFA'nın temel amacı ölçeğe ait maddelerin hangi faktörler altında yüklere sahip olduğunu belirlemektir.²⁴ BKÖ'nün faktör yapısının Türk öğrencilerinden elde edilen veriler için doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek amacıyla ise DFA yapılmıştır. DFA, daha önceden kuramsal veya görgül dayanaklara göre tanımlanmış ve sınırlandırılmış faktör yapısının olması durumunda açıklayıcı faktör analizi (AFA) yerine önerilmektedir.²⁴⁻²⁶ Model-veri uyumunu inceleyen DFA'da değişkenler arasındaki ilişkiye ilişkin kurulan varsayımlar test edilmektedir.^{24,25} DFA ile hesaplanan χ^2/sd oranının 2'den küçük ve RMSEA değerinin 0.05'den küçük olması model-veri arasındaki mükemmel uyumu gösterir.²⁴ Hesaplanan GFI ve AGFI değerlerinin 0.90'dan yüksek olması model veri uyumunu göstermektedir.^{27,28} NFI ve CFI değerlerinin 0.90'nın üzerinde olması, model veri uyumuna işaret etmektedir.^{29,30}

BULGULAR

Yapı geçerliliği

Uyarlama çalışması yapılan BKÖ'nün yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla veriler öncelikle Açıklayıcı Faktör Analizi ile incelenmiş, daha sonra elde edilen faktör yapısının Türk örnekleme için doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek amacıyla Doğrulamalı Faktör Analizi yapılmıştır.

Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA): Açıklayıcı faktör analizi ile öncelikle dokuz boyutun ortaya çıkıp çıkmadığına bakılmıştır. AFA için veriler 370 Türk üniversite öğrencisinden elde edilmiştir. Verilerin AFA için uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett küresellik testi ile incelenmiştir. KMO=0.79 ve Barlett Sphericity Testi χ^2 değeri 3874.47 ($p<0.001$) olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar verilerin AFA için uygun olduğunu göstermektedir.²⁹ AFA sonucunda özdeğerleri 1.00'in üzerinde dokuz bileşenin olduğu ve ölçeğin dokuz faktörlü bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Maddelerden çok azının (8, 13, 24, 25, 33) kuramsal olarak öngörülen boyutta yeterli faktör yüküne sahip olmadığı

görülmüştür. Bu beş madde incelendiğinde madde-toplam korelasyon katsayılarının 0.24 ile 0.30 arasında değiştiği ve maddelerin ifadesinde sorunlar olduğu görülmüştür. Özgün ölçekle paralellik sağlamak amacıyla maddeler ölçekten çıkarılmamış ve ifade sorunları giderilerek daha anlaşılır hale getirilmiştir. Ölçek maddelerinin faktör yükleri 0.34-0.89 arasında değişmektedir. Örneklem büyüklüğünün madde faktör yük değeri 0.30 olan bir madde için en az 350, 0.40 olan bir madde için en az 200, 0.50 olan bir madde için en az 120 olması gerektiği belirtilmiştir.²⁹ Birinci faktör ölçeğe ilişkin toplam varyansın %8.65'ini, ikinci faktör %6.61'ini, üçüncü faktör %6.33'ünü, dördüncü faktör %6.15'ini, beşinci faktör %6.12'sini, altıncı faktör %6.09'unu, yedinci faktör %5.92'sini, sekizinci faktör %5.28'ini ve dokuzuncu faktör %4.83'ünü açıklamaktadır. Bu dokuz faktörün açıkladığı toplam varyans %55.98'dir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA): BTÖ'nün AFA ile ortaya konan dokuz faktörlü yapısı 426 Türk üniversite öğrencisinden elde edilen veriler kullanılarak DFA ile incelenmiştir. Analiz sonucunda uyum indeksleri için elde edilen değerler, RMSEA=0.04, NFI=0.88, NNFI=0.95, CFI=0.95, GFI=0.89 ve AGFI=0.85'dir. Tablo 1'de model-veri uyumuna ilişkin hesaplanan istatistikler incelendiğinde NFI uyum iyiliği değeri dışındaki bu değerlerin kabul edilebilir düzeylerde olduğu ve NFI değerinin de istenen değere oldukça yakın olduğu görülmektedir. Model-veri uyumuna ilişkin değerlerin tümü dikkate alındığında ise, kurulan modelin veriyle uyumlu olduğu, bu nedenle ölçeğin yapı geçerliliğine sahip olduğu, BKÖ'nün 36 maddeli ve dokuz faktörlü yapısının Türk öğrencilerinden elde edilen verilerde doğrulandığı söylenebilir (Tablo 1).

Tablo 1. Doğrulayıcı faktör analizi ile ilişkili bulgular

χ^2 /sd	RMSEA	NFI	CFI	AGFI
1.80	0.04	0.88	0.95	0.85

Tablo 2. Ölçüt bağıntılı geçerliliğe ilişkin korelasyon katsayıları

	Ortalama	Standart sapma	Pozitif duygu	Negatif duygu	CBS	BDÖ
BKÖ	133.31	16.55	0.54*	-0.39*	0.58*	-0.56*
FG	15.37	3.24	0.36*	-0.29*	0.45*	-0.41*
FS	11.83	3.18	0.32*	-0.19*	0.29*	-0.33*
Z	13.42	3.03	0.43*	-0.20*	0.35*	-0.31*
AB	13.63	2.92	0.34*	-0.24*	0.29*	-0.33*
SZE	14.19	3.18	0.33*	-0.21*	0.30*	-0.27*
K	15.06	2.65	0.37*	-0.22*	0.41*	-0.33*
AI	16.98	3.16	0.21*	-0.26*	0.29*	-0.32*
YI	15.72	5.02	0.20*	-0.12**	0.27*	-0.21*
ARK	17.03	2.82	0.25*	-0.30*	0.35*	-0.42*

* $p < 0.01$, ** $p < 0.05$; BKÖ: Benlik Kuramı Ölçeği, FG: Fiziksel Görünüm, FS: Fiziksel Sağlık, Z: Zeka, AB: Akademik Başarı, SZE: Serbest Zaman Etkinlikleri, K: Kişilik, AI: Aile İlişkileri, YI: Yakın İlişkiler, ARK: Arkadaşlık, CBSÖ: Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği, BDÖ: Beck Depresyon Ölçeği

Ölçüt bağıntılı geçerlilik

Tablo 2'de BKÖ ile PD ($r=0.54$, $p < 0.01$) ve CBSE ($r=0.58$, $p < 0.01$) arasında pozitif yönde, ND ($r=-0.39$, $p < 0.01$) ve BDÖ (-0.56 , $p < 0.01$) arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. BKÖ alt ölçeklerinin PD ile arasındaki korelasyon katsayıları 0.20-0.43 arasında, ND ile -0.12 ve -0.30 arasında, BDÖ ile -

0.21 ve -0.42 arasında, CBSÖ ile 0.27-0.45 arasında değişmektedir. Alt ölçeklerin tamamı ile PD ve CBSÖ arasında pozitif yönde, ND ve BDÖ arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Güvenilirlik analizi

Bu çalışmada BKÖ'nün güvenilirliği iç tutarlılık

ve test yarılama yöntemleriyle hesaplanmıştır. Tablo 3'te görüldüğü gibi, ölçekte yer alan 36 maddenin tamamına ilişkin iç tutarlılık katsayısı 0.84 olarak bulunmuştur. Test yarılama yöntemi ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı ise Spearman-Brown düzeltmesi ile 0.79'dur. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin alfa değerleri 0.52-0.88 arasında değişmektedir. Bu değerler dikkate alındığında, alt ölçeklerin iç tutarlılığının kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu söylenebilir. Ayrıca, ölçeğin her bir maddesinden elde edilen puanla-

rın madde-toplam korelasyon katsayıları 0.30 (madde 13 ve 24) ile 0.78 (madde 31) arasında değişmektedir. Ölçeği oluşturan dokuz alt ölçek arasındaki en düşük korelasyon katsayısı 0.11 ile ARK ve Z boyutu arasındadır. En yüksek korelasyon katsayısı 0.44 ile K ve SZE boyutu arasındadır. Her boyuttan elde edilen puan ile ölçeğin tümünden elde edilen puan arasındaki en düşük korelasyon katsayısı 0.51 ile Aİ boyutuna, en yüksek korelasyon katsayısı 0.67 ile K boyutuna aittir.

Tablo 3. BKÖ'nün alt boyutlarının iç tutarlılık ve test yarılama yöntemi ile hesaplanan güvenilirlik katsayıları

Alt boyutlar	Madde no	Cronbach alfa	Test yarılama	
FG	1,2,3,4	0.64		
FS	5,6,7,8	0.52		
Z	9,10,11,12	0.56		
AB	13,14,15,16	0.54		
SZE	21,22,23,24	0.65	0.84	0.79
K	25,26,27,28	0.53		
AI	29,30,31,32	0.68		
YI	33,34,35,36	0.88		
ARK	37,38,39,40	0.65		

BKÖ: Benlik Kuramı Ölçeği, FG: Fiziksel Görünüm, FS: Fiziksel Sağlık, Z: Zeka, AB: Akademik Başarı, SZE: Serbest Zaman Etkinlikleri, K: Kişilik, AI: Aile İlişkileri, YI: Yakın İlişkiler, ARK: Arkadaşlık.

Benlik kuramı ve cinsiyet

BKÖ'nün tamamından alınabilecek puan aralığının 36-180 arasında, her alt boyut için ise 4-20 puan alınabileceği dikkate alındığında, üniversite öğrencilerinin ($Ort_{(Kadın)}=134.53\pm 14.80$, $Ort_{(Erkek)}=130.87\pm 17.31$) genellikle olumlu benlik teorilerine sahip oldukları söylenebilir. Öğrencilerin BKÖ toplam puanları ($t_{(424)}=2.35$, $p<0.05$) ile AB ($t_{(424)}=4.31$, $p<0.001$), K ($t_{(424)}=2.26$, $p<0.05$) ve AI ($t_{(424)}=2.51$, $p<0.05$) alt ölçek puanları cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu bulguya göre, kadınların AB, K ve AI alt ölçek puanları daha yüksektir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada Berg ve Snyder¹⁹ tarafından bireylerin çeşitli yaşam alanları karşısında kendilerini algılayışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiş olan BKÖ'nün Türkçe sürümünün geçerlilik ve güvenilirliğini incelemek amaçlanmıştır. Dil geçerliliği için BKÖ'nün Türkçe ve İngilizce formları üç hafta ara ile aynı gruba uygulanmış ve dil geçerliliğinin olduğu görülmüştür. Açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre 36 maddelik ölçeğin Türkçe formunun dokuz alt ölçekten oluştuğu ve toplam varyansın %55.98'ini açıkladığı görül-

müştür. BKÖ'nün faktör yapısının Türk öğrencilerinden elde edilen veriler için doğrulanıp doğrulanmadığını belirlemek amacıyla DFA yapılmıştır. Herhangi bir işte çalışan öğrenci sayısının azlığı nedeniyle ölçeğin MB boyutu analize katılmamış, işlemler dokuz boyut üzerinden yapılmış; Berg ve Snyder¹⁹ tarafından elde edilen dokuz boyut ile benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Bu nedenle ölçeğin Türkçe formunda alt boyutların isimlendirilmesinde özgün ölçeğin alt boyut isimleri kullanılmıştır.

BKÖ'nün ölçüt bağıntılı geçerliliği incelenmiş, BKÖ ve alt ölçekleri ile PD ve CBSÖ arasında pozitif yönde, ND ve BDÖ ile negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ölçeğin özgün formundan elde edilen sonuçların bu çalışmadan elde edilen değerlerle tutarlı olduğu görülmektedir.¹⁹ Bu sonuçlar, BKÖ'nün ve alt ölçeklerinin ölçüt bağıntılı geçerliliğinin bir kanıtı olarak nitelenebilir. Aynı zamanda BKÖ'nün ND ve BDÖ ile negatif, PD ve CBSÖ ile pozitif ilişkisi, olumlu benlik kuramına sahip olanların ruh sağlıklarının da iyi olduğunu göstermektedir. Beck³¹ birçok rahatsızlığın, bireylerin kendileri, çevresi ve geleceğiyle ilgili olumsuz düşüncelerinden kaynaklandığına inanmaktadır.

Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin bulgular incelendiğinde, ölçekte yer alan 36 maddenin tamamı için iç tutarlılık katsayısı 0.84, alt boyutları için 0.52-0.88 arasında değişmektedir. Bu değerler dikkate alındığında, alt ölçeklerin iç tutarlılığının kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmüştür. Ölçeğin özgün formunda alfa değeri 0.85 olarak bulunmuş, alt ölçeklerin ise 0.59-0.79 arasında değiştiği saptanmıştır.¹⁹ Elde edilen bu sonuç ölçeğin özgün formundan elde edilen iç tutarlılık analizi sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Çalışmada test yarılama yoluyla elde edilen güvenilirlik katsayısı ise 0.79'dur. Ayrıca, ölçeğin her maddesinden elde edilen puanların madde-toplam korelasyon katsayıları 0.30-0.78 arasında değişmektedir. Literatürde madde-toplam korelasyon katsayısı 0.30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri iyi derecede ayırt ettiği, 0.20-0.30 arasında olan maddelerin zorunlu görülmesi durumunda ölçeğe alınabileceği, 0.20'den daha düşük maddelerin ise ölçeğe alınmaması gerektiği belirtilmiştir.³² Ölçeğin alt boyutları arasındaki en düşük korelasyon katsayısı ARK ve Z boyutu arasında, en yüksek korelasyon katsayısı K ile SZE boyutu arasındadır. Her bir boyuttan elde edilen puanlar ile ölçeğin tümünden elde edilen puan arasında korelasyon katsayıları 0.51-0.67 arasında değişmektedir. BKÖ'nün özgün formunda alt ölçeklerden elde edilen puanlar ile ölçeğin tümünden elde edilen puan arasındaki korelasyon katsayıları 0.14-0.72 arasında değişmektedir.¹⁹

Sonuç olarak, Benlik Kuramı Ölçeğinin faktör yapısının Türkiye örneklemini için geçerlilik ve güvenilirliği test edilmiş ve elde edilen sonuçlar dokuz boyut için yapısal modeli doğrulamıştır. Maddelerin dokuz boyuta dağılımı şöyledir: FG (1, 2, 3, 4); FS (5, 6, 7, 8); Z (9, 10, 11, 12); AB (13, 14, 15, 16); SZE (17, 18, 19, 20); K (21, 22, 23, 24); Aİ (25, 26, 27, 28); Yİ (29, 30, 31, 32); ARK (33, 34, 35, 36). Ölçekte her boyutta iki madde olmak üzere toplam 18 madde (1, 2, 6, 7, 11, 12, 14, 16, 18, 20, 21, 24, 25, 27, 30, 32, 33, 34) ters puanlanmaktadır. Ölçeğin her bir boyu-

tundan elde edilen puanın yüksekliği bireyin benlik kuramının olumlu olduğunu göstermektedir. Çalışmanın diğer bir bulgusu, üniversite öğrencilerinin (kadın ve erkek) genellikle olumlu benlik kuramlarına sahip olduklarıdır. Bu çalışmada, kadınların BKÖ toplam puanları ile AB, K ve Aİ alt ölçek puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Özgün ölçeğin geliştirilme çalışmasında öğrencilerin genellikle olumlu benlik teorilerine sahip oldukları ve AB, MB, SZE ve Aİ puanlarının cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür.¹⁹ Konuyla ilgili Türkiye'de yapılmış az sayıdaki araştırma sonuçları, erkeklerin kadınlara göre fiziksel benlik algısı alt ölçeklerinde daha yüksek puanlar aldıkları yönündedir.^{33,34}

Bu çalışmanın sonuçları, ölçeğin Türkçe formunun Türkiye'deki üniversite öğrencilerinde benlik algılarını ortaya koyarak yapılacak ilgili araştırmalarda kullanılabilmesini göstermektedir. Dokuz yaşam alanında bireyin kendini algılayışını değerlendirmeyi amaçlayan BKÖ, benlik teorileri ile diğer değişkenler (iyi oluş, mutluluk ve sağlık gibi) arasındaki farklı bağlantıları anlamak için yardımcı olabilir. Ayrıca BKÖ, yükseköğretimde çalışan psikolojik danışmanlara üniversite öğrencilerinin olumsuz benlik kuramlarını tanımlama, güçlü yönlerini değerlendirme ve psikolojik danışma sürecinde bireyin güçlü yönlerinden potansiyel olarak yararlanma olanağı tanıyarak katkı sağlayabilir. Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları vardır. Öncelikle, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının sadece iki üniversitedeki öğrenciler üzerinde yapılmış olması sınırlılıklardan biridir. Özellikle bir işte çalışan üniversite öğrencisinin sayıca az olması nedeniyle ölçeğin mesleksi başarı (MB) boyutu analizden çıkarılmış ve ölçek dokuz boyut üzerinden değerlendirilmiştir. Bu durum ölçeğin farklı gruplar üzerinde yapılacak geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarını gerekli kılmaktadır. Ölçeğin kullanılacağı yeni araştırmaların yapılması, ölçme gücüne katkı sağlayabilir.

Yazarların katkıları: Y.Y.: Konunun belirlenmesi, literatür taraması, planlama, araştırmanın yürütülmesi, istatistik, makalenin yazılması; Z.K.: Konunun belirlenmesi, literatür taraması, planlama, araştırmanın yürütülmesi, makalenin yazılması; B.P.D.: İstatistik, makalenin yazılması.

KAYNAKLAR

1. Bacanlı H. Sosyal İlişkilerde Benlik Kendini Ayarlayanın Psikolojisi. İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Dizisi, 1997.
2. Aslan E. Benlik kavramı ve bireyin yaşamındaki etkileri. M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 1992; 4:7-14.

3. Özen Y, Gülaçtı F. Benlik-kavramı ve benliğin gelişimi bilen benliğe gereksinim var mı? *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi* 2010; 12:21-37.
4. Murdock NL. *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları*. F Akkoyun (Çev. Ed.), Ankara: Nobel Yayıncılık, 2012.
5. Aydın B. Benlik kavramı ve ben şemaları. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 1996; 8:41-47.
6. Burger JM. *Kişilik*. İD. E Sarıoğlu (Çev.), İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2006.
7. Epstein S. The self-concept revisited or a theory of a theory. *Am Psychol* 1973; 28:404-414.
8. Berg CJ, Snyder CR. Assessing self-perceptions of college students across life domains: Development and validation of the self-theory scale. *College Students Journal* 2010; 44:952-969.
9. Çataklı M. Transliteration equivalence and reliability of the Turkish version of the Piers-Harris Children's Self-Concept Scale. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1985.
10. Öner N. *Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği El Kitabı*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1996.
11. Şekercioğlu G, Güzeller CO. Ergenler için benlik algısı profilinin faktör yapısının yeniden değerlendirilmesi. *Bilig* 2012; 60:2015-2036.
12. Savaşır I, Şahin NH. *Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 1997.
13. Aşçı FH. The reliability and validity of PSDQ for Turkish population. VI. International Sport Sciences Congress (3-5 November 2000, Ankara), Congress Proceedings of VIth Sport Sciences Congress, 2000, s.122-123, Ankara.
14. Acun Kapıkıran N. İdeal ve gerçek benlik kavramı ölçeğinin güvenilirliği ve geçerliği. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2004; 16:14-25.
15. Koçak G, Fıfıloğlu H. Cinsel benlik şeması ölçeğinin üniversite örnekleminde geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Klinik Psikiyatri* 2010; 13:159-169.
16. Kuzgun Y. *Akademik Benlik Kavramı Ölçeği El Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1996.
17. Sabancıoğulları S, Doğan S, Bircan H. Klinik Hemşireleri için Profesyonel Benlik Kavramı Ölçeği (HPBKÖ): Geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi* 2011; 3:16-28.
18. Oğuz-Duran N, Tezer E. Sanat benlik kavramı ölçeğinin geçerliği ve güvenilirliği üzerine bir çalışma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 2005; 3:47-55.
19. Berg CJ, Snyder CR. Assessing self-perceptions of college students across life domains: Development and validation of the self-theory scale. *College Students Journal* 2010; 44:952-969.
20. Watson D, Clark LA, Tellegen A. Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS Scales. *J Pers Soc Psychol* 1988; 54:1063-1070.
21. Gençöz T. Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi* 2000; 15:19-26.
22. Hisli N. Beck depresyon envanterinin geçerliği üzerine bir çalışma. *Psikoloji Dergisi* 1988; 6:118-126.
23. Turan N, Tufan B. Coopersmith benlik saygısı envanterinin geçerlilik-güvenilirlik çalışması. XXIII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi (14-18 Eylül 1987 İstanbul), XXIII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları, 1987, s.816-817, İstanbul.
24. Tabachnick BG, Fidell LS. *Using Multivariate Statistics*. Fourth ed., Needham Heights, MA: Allyn Bacon, 2001.
25. Kline RB. *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. New York: Guilford, 2011.
26. Brown TA. *Confirmatory Factor Analysis for Applied Research*. First ed., New York: Guilford, 2006.
27. Jöreskog KG, Sörbom D. *LISREL 8: Structural Equation Modeling with the SIMPLIS Command Language*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1993.
28. Duyan V, Gelbal S. *Barnet Çocuk Sevme Ölçeğinin Türkçeye uyarlama çalışması*. *Eğitim ve Bilim* 2008; 33:40-48.
29. Çokluk Ö, Şekercioğlu G, Büyükoztürk Ş. *Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik*. Ankara: Pegem Akademi, 2010.
30. Yılmaz V, Çelik HE. *Lisrel ile Yapısal Eşitlik Modellemesi-I: Temel Kavramlar, Uygulamalar, Programlama*. Ankara: Pegem Akademi, 2009.
31. Beck AT. *Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar*. A Türkcan, V Öztürk (Çev.), İstanbul: Litera Yayıncılık, 2008.
32. Büyükoztürk Ş. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Üçüncü baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2003.
33. Aşçı FH. Fiziksel benlik algısının cinsiyete ve fiziksel aktivite düzeyine göre karşılaştırılması. *Spor Bilimleri Dergisi* 2004; 15:39-48.
34. Pehlivan Z. *Beden eğitimi öğretmen adaylarının fiziksel benlik algıları ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının analizi*. *Eğitim ve Bilim* 2010; 35:126-141.